

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПІДСУДНОСТІ СПОРІВ АДМІНІСТРАТИВНИМ СУДАМ: НАГАЛЬНІ ПИТАННЯ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ СЬОГОДЕННЯ

Діордіца І. В.

*Академія праці, соціальних відносин і туризму
м. Київ, Україна*

У статті розглянуто проблематику визначення підсудності низки категорій спорів адміністративним судам. Запропоновано рекомендації щодо визначення критеріїв підсудності у земельних спорах і спорах щодо державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень.

Ключові слова: підсудність, адміністративний суд, земельний спір, ухвала суду.

Постановка проблеми. Відповідно до статті 125 Основного Закону України система судів загальної юрисдикції будується за принципами територіальності і спеціалізації. У свою чергу, спеціалізація судів загальної юрисдикції закріплена в ст. 18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», де частиною першою встановлено спеціалізацію на розгляд цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення.

Частиною 2 статті 2 КАС України передбачено, що до адміністративних судів можуть бути оскаржені будь-які рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, крім випадків, коли щодо таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією або законами України встановлено інший порядок судового провадження. Пунктами 1, 7 ч. 1 ст. 3 КАС України також визначено, що справа адміністративної юрисдикції (далі – адміністративна справа) – це переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір, у якому хоча б однією зі сторін є орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа або інший суб'єкт, який здійснює владні управлінські функції на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень (далі – суб'єкт владних повноважень).

Отже, головною ознакою публічно-правових спорів є участь у них хоча б однією зі сторін суб'єкта владних повноважень. Окрім того, оскільки відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 3 та ч. 1 ст. 17 КАС України юрисдикція адміністративних судів поширюється на правовідносини, що виникають у зв'язку зі здійсненням суб'єктом владних повноважень владних управлінських функцій, необхідною ознакою належності справи до адміністративної юрисдикції є здійснення цим суб'єктом владних управлінських функцій та повноважень, і ці функції та повноваження повинні здійснюватись ним саме у тих правовідносинах, у яких виник спір.

Компетенція адміністративних судів визначена ст. 17 КАС України та поширюється на: спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо

оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності; спори з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби; спори між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їх компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень; а також спори, які виникають з приводу укладання та виконання адміністративних договорів; спори за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, встановлених законом; спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму. Вказаний перелік є вичерпним і не підлягає розширеному тлумаченню або поясненню, навіть опосередковано через інші законодавчі акти.

Загальний аналіз процесуальних норм законодавства України, за якими визначаються юрисдикційна належність та підсудність справ різній судовій спеціалізації, вказує на певні критерії розмежування спорів між ними. До яких, зокрема, входять такі, як: 1) суб'єктний склад сторін спору; 2) предмет спірних правовідносин; 3) характер спірних правовідносин.

Однак судова практика в адміністративних справах свідчить про наявність помилок практичного застосування норм, пов'язаних як з юрисдикційною визначеністю, так і з підсудністю спорів адміністративним судам. У свою чергу, помилки судів під час вирішення цього питання та юрисдикційні конфлікти, пов'язані із видами судочинства, впливають на неналежне забезпечення принципу доступності до суду.

Аналіз останніх досліджень. Нині окреслена у темі наукової роботи проблематика не стала предметом спеціального комплексного адміністративно-правового дослідження і, відповідно, залишається недостатньо розробленою. У працях Бевзенка В. М., Білуги С. В., Ківалова С. В., Кузьмишина В. М., Куйбіди Р. О. розглядалися лише окремі питання стосовно проблематики підсудності спорів адміністративним судам.

Постановка завдання. Метою статті є сприяння у формуванні єдиного підходу до вирішення зазначеного питання, однакового застосування законодавства щодо визначення підсудності адміністративним судам, виявлення проблемних питань, найбільш характерних порушень при її визначенні, підготовка пропозицій щодо їх усунення.

Виклад основного матеріалу. Насамперед слід вказати про відсутність єдності судової практики у земельних спорах, пов'язаних із розпорядженням землями держави (територіальних громад), передачі таких земельних ділянок у власність і користування громадянам та юридичним особам, особливо якщо ці спори поєднані зі спорами про право власності (право користування) третіх осіб на такі земельні ділянки.

Так, статтями 2, 3, 17 КАС України встановлено загальне правило, за яким будь-яке рішення, дія чи бездіяльність суб'єкта владних повноважень (у тому числі органу місцевого самоврядування) у межах повноважень, визначених законом, можуть бути оскаржені до адміністративного суду. Необхідно зазначити, що пунктом 34 частини першої статті 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» до питань місцевого значення належить регулювання сільськими, селищними, міськими радами земельних відносин. На додаток до наведеного вказуємо також на те, що відповідно до пунктів «а», «б», «в», «г» статті 12 Земельного кодексу України до повноважень сільських, селищних міських рад належать розпорядження землями територіальних громад, передача земельних ділянок комунальної власності у власність громадян та

юридичних осіб, надання земельних ділянок у користування із земель власності, вилучення земельних ділянок із земель комунальної власності.

Відтак органи місцевого самоврядування у вказаних правових відносинах є суб'єктами владних повноважень, які виконують владні управлінські функції (нормотворчу, координаційну, дозвільну, реєстраційну, розпорядчу).

Відповідний висновок міститься у рішенні Конституційного Суду України № 10-рп/2010 від 1 квітня 2010 року у справі за конституційним поданням Вищого адміністративного суду України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 143 Конституції України, пунктів «а», «б», «в», «г» статті 12 Земельного кодексу України, пункту 1 частини першої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України, у якому визначено, що вирішення земельних спорів фізичних та юридичних осіб з органом місцевого самоврядування як суб'єктом владних повноважень щодо оскаржень його рішень (нормативно-правових актів чи актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності належить до юрисдикції адміністративних судів.

У свою чергу статтями 1, 12 Господарського процесуального кодексу України встановлено, що земельні спори за участю суб'єктів господарювання, у тому числі з приводу продажу, передачі в користування публічних земельних ділянок, крім спорів, які належать до юрисдикції адміністративних судів, підвідомчі господарським судам. З метою однакового і правильного визначення підвідомчості і підсудності справ постановою Пленуму Вищого господарського суду України №10 від 24.10.2011 року роз'яснено господарським судам вказані норми.

Окрім зазначеного, главою 2 Цивільного процесуального кодексу України (ст. ст.15, 16) визначено, що до кола справ цивільної юрисдикції, віднесені зокрема справи про захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, що виникають із цивільних, житлових, земельних, сімейних, трудових, а також з інших правовідносин, крім випадків, коли розгляд таких справ проводиться за правилами іншого судочинства.

Звертаємо увагу, що однією з причин скасування рішень судів першої інстанції в апеляційному порядку, є порушення судами норм процесуального права, зокрема із-за хибних висновків щодо неналежності розгляду позовних вимог у порядку адміністративного судочинства та як наслідок відмова суду у відкритті провадження в адміністративній справі.

Юрисдикційні колізії між цивільним та адміністративним судочинством виникають, насамперед через те, що публічно-правові утворення (держава, територіальна громада) можуть бути як суб'єктами приватних правовідносин, так і суб'єктами публічних правовідносин. Статус же державних чи комунальних органів визначається виключно нормами публічного права, незалежно від того, які права публічно-правового значення (цивільні чи публічні) вони мають намір реалізувати.

Прикладом наведеної судової практики слугує ухвала від 22.09.2011 року у справі №2а-771/11/2213 [1], постановлена в результаті перегляду ухвали Полонського районного суду Хмельницької області від 10.04.2011 року, про відмову у відкритті провадження в адміністративній справі за позовом Хмельницького транспортного прокурора в інтересах держави в особі Державного територіально-галузевого об'єднання «Південно-Західна залізниця» відокремленого підрозділу – Козятинської

дирекції залізничних перевезень до Полонської міської ради, Ляшенка Євгена Вікторовича, Дубовенка Віктора Валерійовича про визнання протиправними та скасування рішення.

Як вбачається з матеріалів адміністративного позову, підставою звернення позивача до суду є його непогодження з рішенням Полонської міської ради (суб'єкта владних повноважень), що стосується передачі у власність земельної ділянки.

Відповідно до пункту 1 частини 2 статті 17 КАС України юрисдикція адміністративних судів поширюється на спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності.

На підставі пункту 1 частини 1 статті 17 КАСУ та рішення Конституційного Суду України №10-рп/2010 від 01 квітня 2010 року у справі за конституційним поданням Вищого адміністративного суду України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 143 Конституції України, пунктів «а», «б», «в», «г» статті 12 Земельного кодексу України, пункту 1 частини першої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України, колегія суддів прийшла до висновку, що суд першої інстанції виніс неправильне рішення щодо неналежності розгляду цих позовних вимог у порядку адміністративного судочинства та необґрунтовано посилався в мотивувальній частині оскаржуваної ухвали на пункт 1 частини 1 статті 109 КАС України.

На підставі викладеного, керуючись пунктом 4 частини 1 статті 204 КАС України, апеляційний адміністративний суд скасував ухвалу Полонського районного суду Хмельницької області від 10 квітня 2011 року як таку, що прийнята з порушенням норм процесуального права, що призвело до неправильного вирішення питання про відкриття провадження у справі, а справу № 2а-771/11/2213 направив до суду першої інстанції для продовження розгляду.

Аналогічним прикладом є скасування в апеляційному порядку ухвали Липовецького районного суду Вінницької області про відмову у відкритті провадження у справі № 2-а-4826/11/0213 [2] за адміністративним позовом Української Православної Церкви в інтересах Тульчинського єпархіального управління до Росошанської сільської ради Липовецького району Вінницької області про визнання нечинним рішення 4 сесії 5 скликання від 19.05.1995р. Росошанської сільської Ради Липовецького району Вінницької області про виділення земельної ділянки в кількості 0,10 га під будівництво УПЦ Київського патріархату.

Відмовляючи у відкритті провадження у справі, суд першої інстанції керувався п. 1 ч. 1 ст. 109 КАС України, а саме тим, що в цьому випадку наявний спір про право, а тому справу не належить розглядати в порядку адміністративного судочинства.

Суд апеляційної інстанції зазначає, що у вказаному випадку наявний спір позивача - Української Православної Церкви з суб'єктом владних повноважень з приводу оскарження рішення сесії Росошанської сільської ради при реалізації суб'єктом владних повноважень управлінських функцій у сфері земельних відносин, що з врахуванням положення п. 4 ч. 1 ст. 18 КАС України є адміністративною справою, яка повинна розглядатися в порядку адміністративного судочинства місцевим загальним судом як адміністративним.

Проблемним є питання щодо визначення підсудності у справах про оскарження рішень органів місцевого самоврядування з приводу затвердження актів по розрахунку збитків, завданих користуванням земельною ділянкою.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 19.04.1993 року «Про порядок визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам», збитки, заподіяні тимчасовим зайняттям земельних ділянок, а також обмеження прав власників землі, підлягають відшкодуванню власнику землі.

У свою чергу, відповідно до статті 92 Земельного кодексу України право постійного користування земельною ділянкою із земель державної та комунальної власності набувають лише підприємства, установи та організації, що належать до державної та комунальної власності.

Водночас затвердження вказаних збитків органами місцевого самоврядування здійснюються відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам».

Насамперед аналіз вимог у таких спорах свідчить, що позивачі фактично оскаржують у межах такої справи дії суб'єкта владних повноважень щодо визначення розміру збитків, заподіяних тимчасовим зайняттям земельної ділянки.

У таких випадках суди першої інстанції констатують, що вимоги щодо визнання протиправними дій комісії місцевих рад, яка в контексті положень ст. 3 КАС України не є суб'єктом владних повноважень, не можуть розглядатися в порядку адміністративного судочинства. Суди зазначають про допоміжну функцію останнього щодо встановлення суми збитків, завданих власнику порушенням земельного законодавства.

З урахуванням суб'єктного складу учасників спору, вирішення питання про відшкодування таких збитків суди відносять до компетенції господарського суду.

Крім того, оскаржувані позивачами акти комісії з визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам, а також складені цією комісією розрахункові відомості самі по собі також не можуть бути предметом розгляду адміністративного суду, оскільки вони не є нормативними актами або правовими актами індивідуальної дії, тому що безпосередньо не породжують у позивача прав чи юридичних обов'язків і при їх прийнятті відповідачі не виконують владних управлінських функцій.

За таких обставин місцеві загальні суди як адміністративні при надходженні позовних заяв у порядку КАС України закривають провадження у справі.

До прикладу, ухвалою Ладизинського міського суду Вінницької області від 12.09.2011 року у справі № 2-а-4233/11/0211 [3] за адміністративним позовом приватного підприємства «Імпрекс» до Ладизинської міської ради та до виконавчого комітету Ладизинської міської ради про визнання протиправними дій комісії Ладизинської міської ради по визначенню розміру збитків, заподіяних тимчасовим зайняттям земельної ділянки позивача, і визнання протиправним та скасування рішення виконавчого комітету Ладизинської міської ради Вінницької області «Про затвердження акту про визнання розміру збитків, заподіяних тимчасовим зайняттям земельної ділянки ПП «Імпрекс», провадження було закрито на підставі положень п. 1 ч. 1 ст. 157 КАС України. Закриваючи провадження у справі, суд першої інстанції виходив із того, що в цьому випадку ПП «Імпрекс» ставить вимоги щодо

визнання протиправними дій комісії Ладизжинської міської ради, яка в контексті положень ст. 3 КАС України не є суб'єктом владних повноважень. Суд першої інстанції зазначає про допоміжну функцію останнього щодо встановлення суми збитків, завданих власнику порушенням земельного законодавства.

Водночас апеляційний адміністративний суд вказує, що аналіз оскаржуваної ухвали та апеляційної скарги свідчать про те, що позивач фактично оскаржує в межах цієї справи дії суб'єкта владних повноважень щодо визначення розміру збитків, заподіяних тимчасовим зайняттям земельної ділянки позивачем за 2010 рік. До того ж у другій вимозі позовної заяви скаргник ставить питання про визнання протиправним та скасування рішення виконавчого комітету Ладизжинської міської ради Вінницької області, що фактично може розцінюватись як вимога щодо визнання недійсним та скасування рішенням суб'єкта владних повноважень, прийняте при здійсненні ним владних управлінських функцій. Тобто апеляційний адміністративний суд робить висновки про необґрунтованість закриття судом першої інстанції провадження у справі з тих підстав, що за всіма ознаками (суб'єктом складом, предметом спору, видом спірних правовідносин) є адміністративно-правовим, який підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства. На виконання ст.199 КАСУ ухвалу Ладизжинського міського суду Вінницької області скасовано та направлено справу на новий розгляд.

У спорах щодо державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень (у тому числі прав на земельні ділянки) протягом 2011-2012 років апеляційними адміністративними судами було переглянуто низку рішень судів першої інстанції, значну частину з яких скасовано.

Необхідно зазначити, що правову охорону певних приватних прав особа може отримати лише після того, як держава визнає ці права. Таке визнання у формі реєстрації (посвідчення, підтвердження) є владною управлінською функцією і складає предмет діяльності адміністративного суду. Разом із тим з судової практики встановлено виникнення колізій при визначенні належності таких спорів до певної судової юрисдикції (цивільної та адміністративної) через те, що такі спори виникають з приводу приватних прав.

Так, ухвалою Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 31 жовтня 2011 року у справі № 2а/2218/10669/11 [4] за адміністративним позовом Закардонця Ігоря Гурійовича до Хмельницької міської ради, Ямкової Світлани Гуріївни про визнання нечинним рішення та державного акта на право власності на земельну ділянку провадження у справі закрито.

При винесенні оскаржуваного рішення суд першої інстанції керувався тим, що пред'явлений позов щодо визнання нечинними рішення сесії Хмельницької міської ради та державного акту на право приватної власності на землю до публічно-правових спорів не відноситься, оскільки фактично наявний земельний спір з приводу володіння та користування земельною ділянкою, частину якої Хмельницькою міською радою було передано у власність відповідачу, яка володіє нею на підставі державного акту на право приватної власності на землю, а тому такий позов слід розглядати в порядку цивільного судочинства.

Земельні відносини, суб'єктами яких є фізичні чи юридичні особи, органи місцевого самоврядування, органи державної влади, а об'єктами – землі у межах території

України, земельні ділянки та права на них, у тому числі на земельні частки (паї), регулюються земельним і цивільним законодавством на принципах забезпечення юридичної рівності прав їх учасників, забезпечення гарантій прав на землю (стаття 1 Цивільного кодексу України, статті 2, 5 Земельного кодексу України). Захист судом прав на землю у цих відносинах здійснюється способами, визначеними статтями 16, 21, 393 ЦКУ, статтею 152 ЗКУ, у тому числі шляхом визнання недійсними рішень органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування.

Відповідно до цього спори, що виникають із земельних відносин, у яких хоча б однією зі сторін є фізична особа, незважаючи на участь у них суб'єкта владних повноважень, згідно зі статтею 15 ЦПК розглядаються в порядку цивільного судочинства.

Апеляційний адміністративний суд не погодився із висновком суду першої інстанції про те, що вказаний спір не належить розглядати в порядку адміністративного судочинства та вважає, що між сторонами існує публічно-правовий спір у розумінні Кодексу адміністративного судочинства, а отже судом першої інстанції під час ухвалення рішення про закриття провадження у справі порушено норми матеріального права, які призвели до неправильного вирішення питання.

Висновки. Підсумовуючи викладене вище, відмітимо що предмет спору як критерій віднесення справи до того чи іншого виду судової юрисдикції є ефективним тільки в тому випадку, коли у процесуальних законах чітко і ясно викладено його властивості, водночас характер спірних правовідносин як критерій розмежування судових юрисдикцій втілює у собі головний засіб розмежування галузей права (як процесуальних, так і матеріальних галузей) – зміст прав та обов'язків учасників правовідносин. Тому саме цей засіб поряд із низкою додаткових формують метод правового регулювання, який, у свою чергу, дає змогу проводити розподіл між галузями права і, відповідно, слугує критерієм для визначення підсудності спорів адміністративним судам.

З окресленої судової практики адміністративних судів прослідковується, що спори з приводу державної реєстрації прав на нерухоме майно необхідно розглядати в порядку адміністративного судочинства. Відносини реєстрації є публічно-правовими, а реєстраційні дії – владними управлінськими. Вирішення ж земельних спорів фізичних та юридичних осіб із органом місцевого самоврядування як суб'єктом владних повноважень щодо оскаржень його рішень (нормативно-правових актів чи актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності належить до юрисдикції адміністративних судів.

Список літератури:

1. Ухвала Вінницького апеляційного адміністративного суду від 22.09.2011, справа № 2а-771/11/2213 / Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу. – [Електронний ресурс] : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/18526689>.
2. Ухвала Вінницького апеляційного адміністративного суду від 19.01.2012, справа № 2-а-4826/11/0213 / Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу. – [Електронний ресурс] : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/28290330>.
3. Ухвала Вінницького апеляційного адміністративного суду від 07.02.2012, справа № 2-а-4233/11/0211 / Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу. – [Електронний ресурс] : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/21767720>.
4. Ухвала Вінницького апеляційного адміністративного суду від 23.02.2012, справа № 2а/2218/10669/11 / Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу. – [Електронний ресурс] : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/22156036>.

Диордица И. В. Об определении подсудности споров административным судам: неотложные вопросы судебной практики настоящего / И. В. Диордица // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2013. – Т. 26 (65). № 2-1. – Ч. 2. – С. 36-43.

В статье рассмотрена проблематика определения подсудности ряда категорий споров административным судам. Предложены рекомендации относительно определения критериев подсудности в земельных спорах и спорах относительно государственной регистрации вещественных прав на недвижимое имущество и их обременений.

Ключевые слова: подсудность, административный суд, земельный спор, постановление суда.

IN RELATION TO DETERMINATION OF COGNIZANCE OF SPORES TO ADMINISTRATIVE COURTS: URGENT QUESTIONS OF JUDICIAL PRACTICE OF PRESENT TIME

Diorditsa I. V.

*Academy of labour, social relations and tourism
Kyiv, Ukraine*

Practice of consideration of administrative businesses testifies to the presence of errors of practical application of the norms, related both to jurisdiction definiteness and with the cognizance of spores to the administrative courts. In turn, the errors of courts during the decision of this question and jurisdiction conflicts related to the types of rule-making influence on the improper providing of principle of availability in a court.

It is necessary to specify about absence of unity of judicial practice in landed dispute related to disposing of earth of the state(territorial communities), transmissions of such lot lands in property and use to the citizens and legal entities, especially if these dispute is connected with dispute about the right of ownership(right for the use) of the third persons on such lot lands.

A problem is a question in relation to determination of cognizance in matters about the appeal of decisions of organs of local self-government concerning claim of acts upon settlement of the losses inflicted by using lot land.

In matters in relation to state registration of material rights on the real estate and their burdens(including rights on lot lands) during 2011-2012 by appeal administrative courts the row of decisions of trial courts was revised, considerable part from that is anniented.

It is necessary to mark that the legal safeguard of certain private rights a person can get only since the state acknowledges these rights. Such confession in form registration(certification, confirmation) is an imperious administrative function and folds the article of activity of administrative court. Together with that of judicial practice the origin of collisions is set at certain to belonging of such spores to certain judicial jurisdiction(civil and administrative) because such businesses arise up concerning private rights.

From the brought higher judicial practice over of administrative courts draw conclusion, that businesses concerning state registration of rights on the real estate it is necessary to examine in order of the administrative rule-making. Relations of registration are public, and registration actions – imperious administrative.

Key words: cognizance, administrative court, landed dispute, court ruling.

Spisok literatury:

1. Uhvala Vinnyc'kogo apeljacijnogo administratyvnogo sudu vid 22.09.2011, sprava № 2a-771/11/2213 / Jedynyj derzhavnyj rejestr sudovyh rishen'. – Rezhym dostupu. – [Elektronnyj resurs] : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/18526689>.

2. Uhvala Vinnyc'kogo apeljacijnogo administratyvnogo sudu vid 19.01.2012, sprava № 2-a-4826/11/0213 / Jedynyj derzhavnyj rejestr sudovyh rishen'. – Rezhym dostupu. – [Elektronnyj resurs] : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/28290330>.

3. Uhvala Vinnyc'kogo apeljacijnogo administratyvnogo sudu vid 07.02.2012, sprava № 2-a-4233/11/0211 / Jedynyj derzhavnyj rejestr sudovyh rishen'. – Rezhym dostupu. – [Elektronnyj resurs] : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/21767720>.

4. Uhvala Vinnyc'kogo apeljacijnogo administratyvnogo sudu vid 23.02.2012, sprava № 2a/2218/10669/11 / Jedynyj derzhavnyj rejestr sudovyh rishen'. – Rezhym dostupu. – [Elektronnyj resurs] : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/22156036>.